

De Divisie CORT HEIJLIGERS.

VAN DEN 3^{den} SEPTEMBER TOT DEN 8sten OCTOBER 1830.

(INGEZONDEN.)

Het volgende verhaal, ons van eene zeer geachte zijde medegedeeld, is, zooals onze lezers zullen kunnen opmerken, door een ooggetuige, die naauwkeurig met alle omstandigheden bekend kon zijn, op de plaats zelve opgeteekend, en eene gewigtige bijdrage tot de geschiedenis van ons leger, kort na het uitbreken der Belgische revolutie.

De bovengenoemde divisie trok te Maastricht en omliggende plaatsen te zamen, en bestond uit:

3 Bataillons van de 7 ^e afdeeling	2400 man.
3 " " 8 ^e "	2100 "
5 " " 15 ^e "	2000 "

9 bataillons infanterie, sterk. . . . . 6500 man.

1 batterij veld-art, van het 1^e bataillon, onder den kapitein MEIJL,

1   "   "   "   5^e   "   "   "   "   BRADE,

te zamen 16 6ers, 300 paarden en 400 man.

Het regiment kurassiers n°. 1, 3 eskadrons 550 paarden en 550 man.

Het regiment dragonders n°. 3, 4   "   500   "   "   500   "

De geheele sterkte was alzoo:

9 Bataillons infanterie, 7 eskadrons, 2 batterijen, 1100 paarden en 7750 manschappen.

Staf.

CORT HEIJLIGERS, luit.-generaal, kommandant der divisie;

WALTHER, 1^e luit.-adjutant van den luit.-generaal;

ROLOFF, majoor, chef van den staf

VAN PANHUIJS, kapitein

UTENHOVE, 2^e luit. adjoint

REUTHER, kolonel, kommandant van de 1^e brigade;

} van den generalen staf;

SMID, 1^e luit.-adjutant van den kolonel, brigade-kommandant ;

EVERTS, generaal-majoor, kommandant van de 2^e brigade ;

DUMONT, kap.-adjutant van den generaal-majoor EVERTS.

Later werden nog 2 officieren en 36 manschappen van het korps mineurs en sappeurs, bij de divisie gevoegd.

Het doel, waarmede de divisie in den omtrek van Maastricht geformeerd werd, was, om tusschen Leuven en Brussel te rukken, de orde te bewaren in de steden van het platte land, de gemeenschap te onderhouden tusschen de citadel van Luik en Maastricht, en in staat te zijn, Luik weder te bezetten, indien de gelegenheid zich daartoe aanbod.

Van den 3^{den} tot den 8sten September kwam het grootste gedeelte der infanterie op karren uit de verstaafgelegene provinciën te Maastricht aan ; Tongeren en Hasselt werden door de 15^e afdeeling bezet ; eene batterij van het 1^e bataillon en 2 bataillons met een eskadron dragonders bleven te Tongeren en het 3^e bataillon te Hasselt.

Vóór dit tijdstip waren de 500 Luikenaars, het detachement van ROGIER, reeds door St. Truijen getrokken, en hadden er het vuur van den opstand angeblazen ; een zeer slechte geest openbaarde zich daar, zoowel als in nagenoeg al de steden van het platte land, die slechts door geweld kon onderdrukt worden.

De generaal besloot daarom St. Truijen te bezetten ; hij gaf ten dien einde aan het bataillon van de 15^e afdeeling, dat onder bevel stond van den majoor SCHNEIDER, order, van Hasselt naar genoemde plaats te trekken ; aan de 8^e afdeeling, die een bataillon te Venlo in garnizoen had moeten laten, een bataillon naar Hasselt te doen marcheeren, en het andere ter versterking naar St. Truijen te zenden ; aan de 1^e batterij, 4 stukken naar Tongeren te detacheren ; aan een regiment dragonders, 1 eskadron naar St. Truijen te zenden, en het overige van het regiment te kantonneeren in de dorpen Bommershoven, Widoye, Hex, Hendricken, Gothem, Hauppertingen, om de communicatie te dekken langs den grooten weg van Tongeren over Looz (Borgloon) naar St. Truijen ; — de generaal-majoor EVERTS kreeg bevel het kommando te St. Truijen op zich te nemen.

De generaal-majoor VAN BOECOP, bevelhebber van de citadel van Luik, vroeg den generaal eene versterking van een bataillon, daar hij anders niet voor het behoud zijner sterkte kon instaan, aangezien de miliciens van de 11^e afdeeling niet waren opgekomen, en de slechte geest onder de aanwezige manschappen dagelijks nieuwe vorderingen maakte. Een bataillon van de 15^e, onder den majoor MENSOP, werd er van Tongeren heen gedetacheerd.

Omtrent dezen tijd begon het oproer het hoofd stouter omhoog te heffen.

Pastors, dokters, advokaten en jonge edellieden waren de aanstokers, die door alle mogelijke middelen de trouw van onze jonge soldaten aan het wankelen zochten te brengen. Geheime zendelingen van allerlei aard, zelfs vrouwen kwamen in onze kantonnementen, verspreidden er valsche tijdingen, deden de manschappen gelooven, dat zij door de boeren zouden vermoord worden, en dat de vijand van alle kanten met sterke korpsen oprukte om hen te vernietigen.

De verschillende berigten, welke in het hoofdkwartier aankwamen, leverden er het bewijs van. De soldaten moesten bijna onophoudelijk onder de wapens blijven, ten gevolge van de valsche mededeelingen, welke de chefs en de officieren van alle kanten ontvingen, om ons af te matten en zelfs om ons van standplaats te doen veranderen. De weinige oorlogsondervinding onzer officieren, het weinige vertrouwen van onze jonge soldaten op hunne wapenen, veroorzaakten in onze bataillons eene betreurenswaardige vreesachtigheid. Buitendien had de generaal het verdriet, verscheidene Belgen te zien deserteeren, die het meest door de geheime zendelingen bewerkt werden, en overal vond men bewijzen, dat de slechte geest onder de officieren en soldaten meer en meer de overhand nam. De opperwachtmeester LUCAS van de kurassiers n°. 2, deserteerde reeds den 2^{den} September uit het kantonnement van Lanaken, met een brigadier en tien manschappen, met wapens en paarden, om zich naar de Luikenaars te begeven. De kolonel MERX en al de officieren van dat regiment, waarbij vele Belgen stonden, waren er wanhopig over. De dragonders n°. 5, ook voor het meerendeel Belgen en Limburgers, bleven nog getrouw. De generaal schreef verscheidene maatregelen voor, om de verleiding tegen te gaan en de gemeenschap met de inwoners zooveel mogelijk te beletten, en vermeerderde te gelijker tijd de instructiën voor de chefs en de officieren voor de voorpostendienst, ten einde het overbrengen van valsche rapporten te voorkomen.

12 September. In den nacht van den 12^{den} op den 13^{den} ontving de generaal van het groote Hoofdkwartier zijne instructiën, en terzeldertijd order om 1 bataillon infanterie, eenige artillerie, geëclairceerd door een officier en 25 dragonders naar Charleroi te zenden om die plaats te versterken.

Den 13^{den} ten 4 uur des morgens, vertrok de majoor SCHNEIDER, kommandant van het 2^e bataillon der 15^e afdeeling, met de artilleristen van Maastricht en 25 dragonders, uit St. Truijen naar Charleroi, voorafgegaan door den kapitein van den generalen staf VAN PANHUIS, die verkleed op weg ging om den kommandant te verwittigen en de middelen voor te bereiden, om die versterking te ontvangen; want de sterkte was reeds als geblokkeerd en de lage stad in handen van de opstandelingen. De kapitein PANHUIS,

zijn paard te Gembloux latende, sloop, begunstigd door zijne vermomming in de vesting, verliet haar weder, om het bataillon te Gembloux op te zoeken, en bragt het den 15^{den} gelukkig op zijne bestemming. Daarop bragt hij de 25 dragonders naar Namen, en kwam den 19^{den} alleen in het hoofdkwartier te Tongeren terug. Om deze detachementen zooveel mogelijk te vervangen, kwam de generaal, na er aan het groote hoofdkwartier over geschreven te hebben, met den generaal DIBBETZ overeen, om het bataillon van de 8^e, dat voorloopig te Venlo gebleven was, door het depôt-bataillon van de 14^e afdeeling te doen aflossen.

Den 15^{den} September kreeg de divisie de volgende destinatie:

De generaal EVERTS met

2 bataillons van de 8^e afdeeling,

1 eskadron dragonders, en

4 stukken geschut

te St. Truijen.

De kolonel QUADT, met het 5^e bataillon van de 8^e afdeeling te Hasselt; het flankbataillon van de 15^e afdeeling, 4 stukken en een piket dragonders te Tongeren, onder de bevelen van den kolonel REUTHER, even als de 7^e afdeeling onder de bevelen van den kolonel ELMAEL: het 1^e bataillon, gekommandeerd door den kolonel MONHEMIUS, in de kantonnementen te Widoije, Hex, Horpmael, Gutshoven, waar de dragonders n°. 5 reeds gedeeltelijk gekantonneerd waren, met order, gedateerd van den 19^{den} September, om gezamenlijk de lijn van de Geer van Oreije tot Koninxheim te observeeren, eene kompagnie infanterie te Oreije te plaatsen, om dat defilé te bezetten; voorts om tegen de strooptogten der Luikenaars op zijne hoede te zijn, en het detachement vereenigd te houden in eenige schuren, aan den grooten weg geplaatst, en ingeval van overmagtigen aanval terug te trekken op de kantonnementen te Looz (Borgloon), waar men, vereenigd met de kavallerie, sterk genoeg zou zijn om zich tot nader order staande te kunnen houden.

19 September. Het 2^e bataillon van de 7^e afdeeling, onder den majoor VAN AERSEN, kantonneerde achter Tongeren, te Over- en Neer-Repen; het 5^e bataillon van de 7^e afdeeling, majoor OUDENDIJK, kantonneerde te 's Heeren-Elderen, Genoels-Elderen, Berg en Mall. De batterij van den kapitein BRADE parkeerde ter zijde van Tongeren en het regiment kurassiers n°. 4, ging naar Cortessem en omstreken, om de communicatie met Hasselt te onderhouden en zich naar omstandigheden spoedig naar Hasselt, Looz of Tongeren te kunnen begeven.

In alle rigtingen werden gemeenschapslijnen aangelegd. De dienst geschiedde met geregeldheid en spoed, en dagelijks onderhield men de communicatie met de citadel van Luik, eerst door ordonnancen, en later, toen

het volk de overhand in die stad bekomen had, door een detachement infanterie, geëclairceerd door eenige ruiters. De detachementen ontmoetten er andere uit de citadel, die op uren, welke den vorigen dag daartoe bepaald waren, hun te gemoet kwamen.

Men zal hier niet in bijzonderheden treden nopens 'tgeen in Luik tussehen de burgerij en het burgerlijk en militair gouvernement plaats had; maar vermeld moet worden, dat de graaf DE BERLAIMONT, die de burgergarde kommandeerde, eene soort van overeenkomst had gesloten met den civielen gouverneur, die gedurende den geheelen tijd met een groot gedeelte zijner ambtenaren in de stad bleef, en met den opperbevelhebber der citadel, den generaal-majoor VAN BOECOP. Ingevolge deze overeenkomst beloofde de stad, dat zij in de dagelijksche behoeften aan levensmiddelen van het garnizoen, door de gewone leveranciers zou voorzien; dat men de gieterij, de kazerne der artillerie, in één woord, al hetgeen aan het gouvernement behoorde, zou eerbiedigen, en men bezette de Chartreuse gezamenlijk met de koninklijke troepen. Deze soort van schikking was niet van langen duur. Het gemeen, door de volksleiders aangehitst, overschreed weldra alle bepalingen, en maakte zich meester van het bestuur. Het was toen het oogenblik, waarop men een plan van aanval wilde uitvoeren, ontworpen door een officier, die volkomen met de plaatselijke gesteldheid bekend was. Wij hadden toen alle mogelijke middelen in handen om de stad te straffen, en haar het kwaad, dat zij ons deed, duur te betalen; maar noch de generaal CORT HEJLIGERS, noch de generaal DIBBETZ, als kommandant van het 5^e groot militair kommando, noch de generaal VAN BOECOP hadden de magt, om de stad door een tijdelijk bombardement, ondersteund door een aanval *de vive force* te straffen. De generaals hadden zelfs van het gouvernement de bevoegdheid niet verkregen, om, indien de omstandigheden het vereischten, met veerkracht te kunnen handelen, daar het burgerlijk bestuur nog altijd bleef bestaan; en alleen de citadel werd later in staat van beleg verklaard. Men moest dus dit misbruik van vertrouwen dulden en hen laten begaan! — omdat men altijd nog rekende op de veerkracht der goedgezinde burgers, die in het bezit waren van groote etablissementen, en daardoor veel invloed hadden op de werklieden. Men wilde die menschen niet met de kwalijkgezinden te gronde rigten; want het gouvernement, van alle zijden gedrongen, rekende er op, dat alles binnen korten tijd weder te regt zou komen, hetzij door eenige concessiën, hetzij door de bemiddeling van den Prins VAN ORANJE.

De positie van een generaal, die gewoon was vijandelijkheden met vijandelijkheden te straffen, werd dus door deze staatkundige belemmeringen

zeer moeilijk. Hij moest zich tot bedreigingen bepalen, die niets uitwerkten, want de opstandelingen hadden hunnen toestand beter begrepen dan wij. Men moest de zaken tot nader order laten gaan, zooals zij gingen.

21 September. Heden kwam uit het hoofdkwartier te Vilvoorden het bevel om met 2 bataillons, 4 stukken geschut en 1 eskadron dragonders, eene diversie op Leuven te maken, ter begunstiging van eenen aanval op Brussel, welke den 25sten door de bij Vilvoorden gekampeerde troepen zou ondernomen worden.

De generaal gaf terstond last aan den generaal-majoor EVERTS, in den nacht van den 22sten uit St. Truijen af te marcheeren met de 2 bataillons van de 8° afdeeling, de vier stukken en het eskadron, welke zich daar bevonden. De kolonel VON QUADT kreeg order, Hasselt te verlaten, en met zijn bataillon naar St. Truijen te komen; het overblijvende gedeelte der batterij van den kapitein MEIJL, verliet Tongeren met dezelfde destinatie, en het eskadron werd vervangen door een ander van het regiment dragonders.

De generaal ging in persoon naar St. Truijen, om den generaal EVERTS instructiën te geven, die ongeveer van den volgenden inhoud waren:

» De generaal EVERTS, in den nacht van den 22sten vertrekkende, moet door Thienen (Tirlemont) marcheren, en den 23sten voor Leuven aankomen, die stad aanvallen en er in zoeken door te dringen, eene diversie maken, en den vijand, die zich aan die zijde mogt bevinden, *en échec* houden; zich in gemeenschap stellen met de troepen, die van het Sas van Campenhout kwamen, om nadere bevelen te ontvangen. Maar ingeval de generaal EVERTS niet in de stad kan dringen, en als hij geene andere bevelen krijgt van Z. K. H. den Prins FREDERIK, dan moet hij op de divisie terugtrekken en dien terugtocht in den nacht ten uitvoer brengen.»

Deze expeditie vertrok ten 2 ure des morgens, in tegenwoordigheid van den generaal. Zij moest zeven mijlen afleggen, en kon ten 11 uur in den morgen voor Leuven zijn. De kolonel VON QUADT nam het kommando in St. Truijen over.

Den 23sten, des morgens ten 6 ure, vertrok de generaal met den majoor ROLOFF, om naar Tongeren terug te keeren. Op het oogenblik van in het rijtuig te stappen, bragt de kapitein VAN PANHUIJS hem in grooten haast een rapport van den kolonel MONHEMIUS, kommandant van het 1° bataillon van de 7° afdeeling, hetwelk inhield, dat de post van Oreije in den nacht tusschen elf en twaalf uren was aangevallen en overrompeld, dat verscheidene soldaten gedood en een groot gedeelte gevangen genomen waren; dat

de overigen in wanorde waren gevlugt, en dat hij-zelf zijne kantonnementen ten spoedigste naar Looz had teruggetrokken, waar hij versterking en bevelen wachtte, daar de vijand hem ongetwijfeld zou aanvallen; dat de weg naar St. Truijen zeker zou afgesneden worden.

De kapitein VAN PANHUIS, die evenwel geheel alleen was aangekomen, had niets van den vijand gezien. De generaal CORT HEILIGERS vertrok en kwam te Looz, zonder zelfs het geringste van den vijand gewaar te worden; maar hij vond er werkelijk den kolonel MONHEMIUS, met een groot gedeelte van zijn bataillon, dat nog niet lang geleden daar aangekomen was. Het mondelinge rapport ontvangen hebbende, gaf de generaal den kolonel last, onmiddellijk zijn kantonnement weder te betrekken, eene verkenning naar Oreije te zenden, en daarvan berigt te zenden. De dragonders hadden er reeds eene verkenning gemaakt, waarvan het rapport hem te Tongeren wachtte.

Men zal kunnen beoordeelen, welken nadeeligen invloed die zaak van Oreije op den geest onzer jonge soldaten maken moest, naar hetgeen ons gebeurde, toen de generaal CORT HEILIGERS met den majoor ROLOFF uit Looz vertrokken. Naauwelijks waren zij aan den anderen kant van het dorp, aan de zijde van Tongeren, toen de soldaten en de burgers hen van alle kanten met ontstelde gezigten toeschreeuwden: »De vijand is daar! Hier digt bij! Op den weg van Tongeren! Vertrek niet!»

Allen wilden hem gezien hebben en de burgers begonnen hunne huizen te sluiten.

Hoewel de generaal het niet gelooven kon, liet hij toch eene verkenning uitgaan naar de zijde van Tongeren, en vertrok langs denzelfden weg in sterken draf, met eene eskorte van 5 dragonders. Een half uur ver gekomen zijnde en niets hoegenaamd gewaar wordende, zond hij het eskorte terug, en zette met den majoor ROLOFF zijnen weg voort. Weldra zagen zij duidelijk waardoor dit gerucht was veroorzaakt geworden: het waren onze eigene soldaten van het 1^e bataillon, die hun bataillon nog niet gerejoigneerd hadden, en die in het veld verspreid liepen, ter zijde van den grooten weg, — eveneens overal den vijand ziende! Dit alles maakte eenen diepen indruk op allen. Het was de eerste maal, dat onze troepen met den vijand in aanraking waren gekomen. De generaal was verontwaardigd over het gedrag van den officier, die te Oreije het bevel had gevoerd en gaf last tot een onderzoek. Dit onderzoek, zoowel als het rapport van den kolonel MONHEMIUS, was een roman vol onwaarheden. Men heeft later vernomen, wat het geval geweest is, toen er met eene expeditie heen gezonden was. De voortdurende verplaatsingen hebben het onderzoek op het oogenblik zelf belet, en later kon het niet meer plaats hebben. Evenwel is het bewezen geworden, dat, hoewel de kommandant van dien post ten 10 uur des avonds voor dezen aanval was gewaarschuwd geworden, hij zich in de huizen en schuren had laten overvallen, zonder de minste veiligheidsmaatregelen genomen te hebben. Het rapport zeide, dat de Luikenaars in zeer groot aantal gekomen waren, gedeeltelijk in de diligences, en zelfs met artillerie. Dit is niet bevestigd geworden: — het was slechts eene bende van 100 man, waarvan een gedeelte in de diligence aankwam.

De generaal zond een brief aan den graaf DE BERLAIMONT, in welken hij

hem verantwoordelijk stelde voor de gevolgen van dezen eersten aanval, besloten zijnde, er de stad voor te straffen. BERLAIMONT antwoordde denzelfden dag: dat hij dien aanval niet bevolen had; dat de opgewondenheid der gemoederen te Luik zoo groot was, dat hij voor niets meer instond, indien men de citadel niet wilde verlaten; dat de generaal de stad door zijne positie van haren gewonen toevoer van levensmiddelen had beroofd, en dat hij dien ten gevolge aan den bevelhebber der strijdkrachten buiten de muren, DANDELIN, last had gegeven, ook eene positie te nemen met den linker vleugel te Warem, het centrum te Momalle en den rechter vleugel te Villers l'Evêque. Hoewel de generaal hoegenaamd geen geloof sloeg aan dien roman, gaf hij evenwel aan het 2e bataillon van de 7e afdeeling last, om kantonnementen te betrekken in Looz en omstreken. Om deze linie te versterken en St. Truijen des te meer te échelonneren, gaf hij order aan het regiment kurassiers n°. 1, de kantonnementen van het 2e bataillon te Over-Repen en Neer-Repen in te nemen. Toen de generaal den 24sten des avonds rapport was gemaakt, dat de vijand op nieuw te Oreije was, gaf hij last tot eene expeditie, om hem te overvallen en hem met slaande trom te verdrijven. Dien ten gevolge ontving de kolonel EDMAEL order om met het 1^e en het 2^e bataillon van de 7^e afdeeling en vier stukken geschut, in den morgen van den 25sten, af te marcheeren naar Oreije, waar hij het regiment kurassiers zou vinden, hetwelk de majoor ROLOFF daarheen moest geleiden, om te trachten den vijand om te trekken, de omstreken goed te verkennen en op de plaats zelve informatiën te nemen. Die troepen kwamen er allen bij het aanbreken van den dag aan; maar vonden niets van den vijand, die zelfs sedert zijne laatste overvalling niet teruggekomen was. In alle rigtingen werden verkenningen uitgezonden, zelfs tot Warem, maar geen enkele kon iets ontdekken.

Eindelijk gingen de troepen in hunne verschillende kantonnementen terug. Deze expeditie van Oreije was eveneens het gevolg van het plan, door de opstandelingen gevormd, om ons af te matten door valsche geruchten. Er werden strenge bevelen door den generaal gegeven, om niet aan alle rapporten van enkele personen geloof te slaan, doch onmiddellijk verkenningen uit te zenden in de genoemde rigtingen, om de zaak te onderzoeken. In weerwil van dit alles hielden de berigten niet op, en de kantonnementen werden gedurig gealarmeerd. Zelfs waren er officieren, die op eenvoudige mededeelingen van de boeren, welke er belang bij hadden hen te zien vertrekken, hunne kantonnementen verlieten, om in allerijl naar de verzamelplaats terug te trekken, in de verbeelding, dat zij den vijand op hunne hielen hadden. Zelfs het brave regiment kurassiers n°. 1, achter Tongeren gekantonneerd, met gedekte flanken, werd gealarmeerd, en wij waren in Tongeren genoodzaakt, onder de wapens te komen. De generaal werd door dit alles hoogstonaangenram aangedaan, en vond het stilzwygen van den generaal EVERTS onbegrijpelijk. Eindelijk kregen wij den 25sten berigt, dat deze er niet in geslaagd zijnde, Leuven binnen te dringen, en geen andere bevelen van den Prins FREDERIK hebbende ontvangen, noch berigt van de troepen, die van de zijde van Sas van Campenhout moesten medewerken, den 24sten met zijn detachement te St. Truijen was teruggekomen.

Ziehier de geschiedenis van dit detachement:

»De generaal EVERTS, den 25sten ten twee ure des morgens, van St. Truijen

vertrokken, kwam omtrent ten 7 ure te Thienen (Tirlemont), waar hij zijne troepen gedurende een uur deed rusten. Van daar vertrekkende, liet hij een communicatie-post achter en kwam zonder verandering voor Leuven, waar hij omstreeks den middag voor de poort, welke gebarricadeerd was, post vatte. De vijand, welke de grachten der Promenade met tirailleurs bezette, begon terstond zijn vuur. Onze artillerie beantwoordde dit door de barrikade te vernielen, terwijl onze tirailleuren zich formeerde. In de gelederen des vijands waren verscheidene manschappen met buksen gewapend. Hij had ook twee kleine stukken geschut, die meer geweld maakten dan nadeel deden. Van weërszijde ontwikkelde zich een levendig tirailleurgevecht; weldra hadden onze kanonnen bres geschoten, doch daar de generaal EVERTS eene aanzienlijke menigte gewapende burgers van alle zijden zag aanrukken, en niets gewaar werd van de kolonne die van de zijde van het Sas van Campenhout zou ageeren, was hij van oordeel, dat, indien hij al Leuven met opoffering van veel manschappen kon binnenrukken, hij er zich toch niet in zou kunnen staande houden. Na een gevecht van twee uren, waarbij hij reeds een twintigtal gekwetsten en verscheidene dooden telde, en toen hij den vijand op de beide vleugels zijner positie gewaar werd, gaf hij bevel tot den terugtogt, die hij ten 5 uur na den middag langs den grooten weg van Thienen begon. Hij werd langs den geheelen weg tot op een half uur van Thienen verontrust; zelfs de hoeren schoten uit hunne huizen op de troepen en de klokken werden in alle dorpen geluid. Het was reeds zeer donker, ongeveer 7 uur des avonds, toen de generaal aan het hoofd zijner kolonne voor de poort van Thienen aankwam. Zij was gesloten, en men moest den burgemeester halen om haar te doen openen. Eenige heeren van het stedelijk bestuur kwamen eindelijk, om den generaal uit te te noodigen binnen te rukken, en de poort werd geopend. De generaal en zijn adjudant gingen aan het hoofd der kolonne de poort in, maar nauwelijks waren zij eenige huizen ver, toen een wêlonderhouden vuur uit alle vensters geopend werd. Gelukkig was het een donkere nacht en had de vijand zijn laaghartig verraad te vroeg geopenbaard; zoodat wij naar de poort terugtrekkende bijna niemand verloren. Eenige manschappen werden gekwetst, alsmede eenige paarden, waaronder die van den generaal en van zijn adjudant.

Toen de generaal gelukkig de stad verlaten had, oordeelde hij niet beter te kunnen doen, dan Thienen links om te trekken en zijne troepen gedurende den nacht te Oplinter te doen rusten. Hij deed zich daarheen geleiden door een van die heeren, welke hem zoo verraderlijk hadden uitgenoodigd om in de stad te komen; maar die zelf met de kolonne moest terugtrekken, daar hij den generaal ter zijde gebleven was, en zich verontschuldigde met de betuiging, dat dit alles zonder toestemming van den stedelijken raad was geschied, verzekerende, dat hij wel zag, dat de goedgezinde burgers het graauw niet meer meester waren. Men kan nagaan welke verwarring er bij de kolonne heerschte. Het was stikdonker en de wegen zeer slecht; evenwel verloren wij niets, dank zij het goede materieel onzer artillerie, en de maatregelen van den 1sten luitenant VAN STRUM, die zonder gids in de duisternis van de kolonne afgedwaald zijnde, zijne onderofficieren in verschillende rigtingen uitzond en ze daarna op het signaal met de trom-

pet weder vereëningde. De bagage en de geblesseerden werden ook gered door de goede zorg van den ritmeester DE GROOTE, die het eskadron kavalierie kommandeerde en door den wakkeren en onvermoeiden 2^{den} luitenant GOETHARD van hetzelfde eskadron. Eindelijk zocht een ieder, uitgeput door het gebrek en de vermoeijenis, zonder eenige order, het noodige op, om den nacht door te brengen. Gelukkig veroutruste de vijand de troepen niet, en den volgenden dag, in den vroegen morgen, trok de generaal de groote Geethe over, kwam bij Orsmael weder op den grooten weg, en was omtrent 11 uur in den morgen te St. Truijen.

De generaal EVERTS, zoowel als zijne troepen, hadden het bepaalde denkbeeld opgevat, dat de opstand volgens een uitgebreid plan in alle steden en dorpen van het platte land was georganiseerd. De rapporten droegen hiervan de duidelijke kenteekenen.

Den 26sten keerde de kolonel DE QUADT met zijn bataillon naar Hasselt terug. De generaal droeg aan den majoor ROLOFF den last op, te onderzoeken, of St. Truijen niet in korten tijd kon versterkt worden. Deze ging er heen en was, het terrein verkend hebbende, van oordeel, dat er te veel werken en eene sterke bezetting zouden noodig zijn om het naar behooren te versterken en te verdedigen; hoewel twee derden der stad nog met oude wallen omringd waren. De voorsteden inzonderheid verhinderden de verdediging en zouden eene te groote uitgebreidheid van werken naar de zijde van Luik en Maestricht vereischt hebben, waar de wallen geslecht waren, en waar men ten minste vier redouten zou hebben moeten aanleggen, om de opening, welke zich daar bevond, af te sluiten.

Men bragt ons dien dag eene proclamatie uit Brussel, geteekend: ROGIER. Zij luidde, dat de Prins FREDERIK met 6000 man in die stad geblokkeerd was. De gelaatstrekken der burgers schitterden van vreugde bij die tijding, welke daarentegen een zeer slechten indruk op de officieren en soldaten maakte. Wij stelden alle middelen in het werk, om hen ons gevoelen te doen deelen, dat deze proclamatie, alleen geteekend zijnde: ROGIER, noodwendig valsch moest zijn, daar M^r. d'HOOGVORST haar niet had uitgevaardigd. — De Belgen in ons midden werden zeer verdacht. Men zag hen gedurende den geheelen dag bij de burgers ingaan, en met allerlei nadeelige tijdingen terugkomen.

Den 27sten September kreeg de generaal uit het groot hoofdkwartier last, om naar Brussel op te rukken, en nadere orders af te wachten. De geheele divisie werd den 27sten des avonds te St. Truijen bijeengetrokken, uitgenomen het regiment kurassiers, dat te Maestricht moest blijven, om de communicatie met de citadel van Luik te onderhouden, en om uitvallen te doen. De marsch der kolonne werd op de volgende wijze bepaald:

De voorhoede, onder bevel van den kolonel VON QUADT en door den majoor ROLOFF geleid, werd gevormd door 2 bataillons van de 8^e afdeeling, 1 eskadron dragonders en 2 stukken van de batterij van den kapitein MEILL. Zij moest tot bij Thienen den grooten weg volgen, deze stad regts laten liggen, over Hougaerde marcheeren en ongeveer bij Bevecom bivakkeeren.

Het hoofdkorps, onder bevel van den generaal EVERTS, bestaande uit 4 bataillons (een van de 8e, een van de 15e en twee van de 7e afdeeling), 3 eskadrons en 14 stukken geschut, moest de voorhoede volgen en aan

gene zijde van het defilé van Hougaerde blijven, tusschen l'Ecluse, Meldert en omstreken. De bagage moest volgen.

De achterhoede, onder de bevelen van den kolonel EIJMAEL, die ook de bagage onder zijne orders had, werd gevormd door 1 bataillon der 7e afdeeling en 1 peloton dragonders. Zij moest te Hougaerde blijven.

29 September. Dezelfde marschorde werd heden gevolgd. De divisie moest door Nodebais, Bossut, het groote defilé van de Dijle te St. Achtenrode naar Neer-IJssche trekken. De voorhoede moest vooruitgaan tot Leefdael, zoodat zij den 50sten des morgens te Cortenbergh kon aankomen.

Deze marschbepaling had ten doel, zooveel mogelijk te vermijden, onder weg opgehouden te worden door partieële gevechten met kleine afdeelingen opstandelingen, in voor hen gunstige terreinen, en te gelijktijd berigten in te winnen aangaande de wegen in deze rigting. Wij wisten vooruit, dat wij verscheidene holle wegen zouden ontmoeten, en ik moet ter dezer plaatse doen opmerken, dat de generaal, altijd vervuld met het denkbeeld, dat hij zich binnen korten tijd met de troepen onder de orders van Z. K. H. den PRINS FREDERIK der Nederlanden zou moeten vereenigen, in dat alles voorzien had, door een detachement mineurs mede te nemen, welke, bij de voorhoede ingedeeld, onmiddellijk oprillen in de holle wegen konden daarstellen om er met artillerie uit te kunnen deboucheren.

Den 28sten ging de divisie ten 6 ure des morgens op marsch. De voorhoede moest een half uur vooruitgaan om de hindernissen op te ruimen, die onderweg konden voorkomen. De geheele bagage was in eene enkele kolonne vereenigd, tusschen het hoofdkorps en de achterhoede. Daar men zeer dicht langs Thienen moest trekken, was de generaal voornemens, in het voorbijgaan door elk stuk geschut 5 à 4 schoten te laten doen, om die stad te straffen voor het verraad aan den generaal EVERTS gepleegd.

Het defilé van Asbroek tot aan gene zijde van Orsmael doorgetrokken zijnde, zag men bij de voorhoede in de onmiddellijke nabijheid van Thienen, dáár waar zij den grooten weg moest verlaten, de vijandelijke tirailleurs, die, uit Leuven versterking bekomen hebbende, de kolonne voor de gebarrikadeerde poorten afwachtten en de oude wallen in vrij groot aantal bezetteden. Vóór Hackendover en Wulmersom ligt eene kleine hoogte, die de stad domineert. De kolonel DE QUADT bezette haar en deed van daar de stukken op de stad losbranden. Met eenige schoten enfileerde hij de zoogenaamde Romeinsche graftomben, welke voor de St. Truijensche poort liggen, en achter welke zich vijandelijke tirailleurs hadden opgesteld, die geweerschoten wisselden met de onze, die deze poort langs den grooten weg naderden. De eerste kanonschoten verdreven hen en joegen hen in de stad terug. In deze positie moest men de aankomst van het hoofd der kolonne afwachten, eer men den marsch voortzette, en bleef er ook anderhalf uur onder voortdurend tirailleurvuur. De kolonne marcheerde zeer langzaam, daar zij een bataillon aan het hoofd had, dat in den nacht van Hasselt gekomen en zeer vermoeid was.

Toen de voorhoede het hoofd der kolonne had zien aankomen, dat zich op dezelfde hoogte in positie stelde, marcheerde zij van den linker vleugel af, en begaf zich over Best, Rommersom naar Hougaerde, waarbij zij slechts onbeduidend met de vijandelijke tirailleurs in aanraking kwam, die uit de poort van Best deboucheerden, en dadelijk door onze flankeurs terugge-

dreven werden. De voorhoede trok zonder verandering door het gevaarlijke defilé van Hougaerde, dat zich als een holle weg van 20 à 50 voet diepte tot Hatem uitstrekt. Zij vervolgde haren weg tot Bevecom, waar zij bivakkeerde.

De hoofdkolonne werd voor Thienen in hetzelfde gevecht gewikkeld, gedurende hetwelk de bagagewagens voorbijtrokken naar Hougaerde, waarop de generaal zijnen marsch vervolgde, onder het slaan der gezwinde pas en het spelen der muziek. Eindelijk brak de avond aan. De troepen waren zeer vermoeid; waarom de generaal besloot, met het geheele korps te Hougaerde te blijven, dat daartoe eene geschikte gelegenheid aanbood. De nacht was rustig.

Den 29sten September marcheerden wij des morgens ten 7 ure af. Er werd bevel gegeven, dat de troepen zich onder weg moesten voeden, daar men gedurende den nacht geene levensmiddelen genoeg had kunnen bekomen, en zich tegen 11 uur zouden vereenigen op het plateau van Bossut. Terwijl men maatregelen nam tot dekking van de manschappen, die op levensmiddelen uitgingen, deden wij ons te Hamme door den conducteur der diligence, die van Leuven kwam, de nieuwspapieren geven, en zagen in den *Courrier des Pays-Bas*, de stellige tijding, dat Z. K. H. Prins FREDERIK den 27sten Brussel had verlaten. Zoodra de generaal hiermede bekend was, deelde hij het aan de brigade-kommandanten en de overige tegenwoordig zijnde chefs mede, welke allen van gevoelen waren, dat men moest terugkeeren. Dit onverwachte berigt, op hetzelfde oogenblik bevestigd door een gevecht, dat zich bij de spits van de voorhoede ontwikkelde, tegen 60 manschappen uit Wavre, die ons bij het defilé van St. Achtenrode opwachtten, maakte een hoogst onaangename indruk. Evenwel gaf de generaal, na een oogenblik nadenken, last, om de beweging voort te zetten, en begaf zich in gestrekten galop naar de voorhoede, bij welke de majoor Roloff bezig was aan te dringen, dat zij tot ondersteuning van de spits zou oprukken. Hij was juist teruggekomen van eene verkenning langs de Dijle om eene betere brug te vinden, daar die, welke de infanterie overtrok, niet sterk genoeg was voor de artillerie. Gelukkigerwijze had hij een klein half uur stroomafwaarts, door de weilanden gaande, gevonden hetgeen hij zocht: eene goede brug op den weg van Beaumont naar St. Achtenrode, waar de geheele artillerie overtrok. Door het dorp terugkomende, had hij het vuur van de spits doen ophouden, daar hij geene vijanden meer zag, die vijf dooden op de plaats achtergelaten hadden. Deze droegen allen de uniform van de 11de afdeeling onder de kiel. De inwoners zeiden ons, dat het een zestigtal manschappen was, dien morgen van Wavre gekomen, welke waarschijnlijk ter ondersteuning van Leuven wilden oprukken, en daar gebleven waren om ons op te wachten. Wij hadden geen enkele gekwetste in dit kleine gevecht. Nadat de generaal het rapport over het voorgevallene had ontvangen, werd hij meer en meer in zijne meening versterkt, dat hij de beste partij had gekozen door zijn marsch naar Cortenbergh voort te zetten. De voorhoede en de divisie trokken zonder verandering het defilé, dat een uur lang was, door, en bivakkeerden gedeeltelijk gedurende een zeer regenachtige nacht, zonder levensmiddelen, op de bepaalde punten, op de hoogten aan deze zijde van Leefdael. De dorpen Corbeek over Dijle, Neer-Ijssche en verscheidene gehuchten werden bezet.

50 September. De verzamelplaats was den volgenden morgen ten 5 ure voor de geheele divisie op de hoogten van Leefdael, waar de kolonel EIJMAEL van de 7e afdeeling de voorhoede vormde, met 2 bataillons van de 7e, 2 stukken van de batterij van den kapitein BRADE en een ander eskadron; de kolonel VON QUADT kreeg het bevel over de achterhoede en de bagage. Wij trokken het defilé van Leefdael door, staken den grooten weg van Tervueren naar Leuven over, kwamen over Everbergh, door de bosschen van Cortenbergh, waar wij tegen 10 uur in den morgen aankwamen. 5 Bataillons, 5 eskadrons en eene batterij namen positie dwars over den grooten weg voor Mosseghem, en 5 bataillons, 1 eskadron en 6 stukken bleven te Cortenbergh; 1 bataillon en 2 stukken maakten front naar de zijde van Leuven een kwartier uurs achter Cortenbergh. Dit bataillon kwam na den middag in een onbeduidend gevecht met den vijand, die van Leuven kwam, waarbij wij geen enkel man verloren. In het geheel hebben wij bij dezen marsch slechts tien gekwetsten en twee dooden gehad.

Te Cortenbergh kregen wij bepaald kennis van het leger van Z. K. H. den Prins FREDERIK. De naastbijzijnde post was te Sas van Campenhout, 2 uren van daar, en de kapitein VAN PANHUIS werd naar den Prins gezonden, om zijne orders te vernemen.

Wij werden dadelijk uit Mechelen van viviers voorzien, en de generaal ontving den 2^{den} October bevel, om Cortenbergh te verlaten en achter het kanaal van Leuven post te vatten en daar de troepen af te lossen. Wij trokken door Sas van Campenhout, waar het 2^e bataillon jagers lag. De artillerie werd te Meisen geposteerd, de overige bataillons en de kavallerie in verschillende dorpen om het hoofdkwartier, dat te Wespelaar lag.

Den 5^{den} October kreeg de generaal bevel, den generaal EVERTS naar Maastricht te doen vertrekken met 5 bataillons van de 8^e afdeeling, de batterij van den kapitein BRADE en het regiment dragonders n°. 5.

Deze kolonne vertrok den 4^{den} over Werchter, Betecom, Gymel, Elschluten, Averboden, Beringen, Sonhoven, Winterslagen en kwam, zonder door den vijand verontrust te zijn geworden, den 6^{den} te Maastricht.

Den 5^{den} October werd ons hoofdkwartier naar Mechelen en het groote hoofdkwartier naar Antwerpen verplaatst. Eene nieuwe indeeling in divisien en brigades had plaats. Z. K. H. de Prins FREDERIK legde het bevel over het leger te velde (of mobiele leger) neder, en werd vervangen door den luit.-generaal CHASSÉ.